CZU: 811.135.1’373

Nicolae GEORGESCU
(România)

PLURALE DUBLE. FORME DE DUAL ARHAIC ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Double plurals. Forms of obsolete double plurals in Romanian

Abstract: The article addresses an up-to-date issue for the morphosemantics of the Romanian language trying to propose a solution related to the theoretical interpretation of double plurals encountered in different variants of the Romanian language. On the basis that the flexion of nouns in Romanian presents a complex picture, we draw attention to nouns whose number bending takes into account the semantic criteria.
Keywords: double plurals, disagreement, accent.

Rezumat: Articolul abordează o problemă de actualitate pentru morfosemantica limbii române încercând să propună o soluţie legată de interpretarea teoretică a unor plurale duble întâlnite în diverse variante ale limbii române. Din considerentul că flexiunea substantivelor în limba română prezintă un tablou complex, atragem atenţia asupra substantivelor a căror flexiune de număr ţine seama de criterii semantice.
Cuvinte-cheie: plurale duble, dezacord, accent

De câtva timp, să spun un an sau doi, îmi tot vin în minte plurale duble românești. Nu știu de unde mi se trage, probabil de la „almanahele” lui Vanghele, pentru că eu am tendința asta devenită aproape naturală să aprob greşelile de limbă, oricare ar fi ele… Dezacorduri? – Vă arăt dezacorduri câte vreți, stați cu ele la masă și nici nu le observați, nici nu le băgați în seamă. Cacofonii?! Nu există, dom’le, astea nu sunt cacofonii, stricați limba… Și tot așa; acum, de câtva timp, cum spun, mi-a căşunat pe pluralele duble – și să vedeți ce frumusețe de listă mi-a ieşit, şi să vedeți cât de explicit teoretică este ea și ce lucruri frumoase ne poate spune. Eu, văzând – adică înțelegând mai bine zis – m-am oprit brusc și-am început să caut prin revistele lingviștilor, să văd dacă nu plagiez pe careva, sau, mă rog, să nu mă laud c-am descoperit roata. Aaș! Ei dorm pe reguli ortografice, ortoepice și de punctuație, nu le dă prin gând o temă ca asta, cu pluralele duble… Dau liste și ne sfătuiesc să evităm, cam așa: „*Aragaz* – la plural spunem *aragazuri* şi nu *aragaze*, aşa cum întâlnim frecvent. *Monedă* – la plural *monede*, nu *monezi. Chibrit* – la plural *chibrituri*, nu *chibrite*. *Furtună* – la plural *furtuni*, nu *furtune*. *Barem* – la plural *bareme*, nu *baremuri*. *Remarcă* – la plural *remarci*, nu *remarce*. *Albuş* – la plural *albuşuri*, nu *albuşe. Drajeu* – la plural *drajeuri*, nu *drajee*. *Pârâu* – la plural *pâraie*, nu *pârâuri*. *Mormânt* – la plural *morminte*, nu *mormânturi*. *Colonel* – la plural *colonei*, nu *coloneli*. *Festival* – la plural *festivaluri*, nu *festivale*. *Chitară* – la plural *chitare*, nu *chitări.*

BDD-A29176 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:41:50 UTC)

Refren – la plural *refrene*, nu *refrenuri*. *Bairam* – la plural *bairamuri*, nu *bairame*. *Boschet* – la plural *boschete*, nu *boscheţi*. *Furtun* – la plural *furtunuri*, nu *furtune*. *Hotel* – la plural *hoteluri*, nu *hotele*. *Sindrom* – la plural *sindroame*, nu *sindromur*i...”

Ce-or fi având cu aragazele, monezile, chibritele (…) boscheții, nu știu; dar eu am articulat corect… formele incorecte, doar nu vom spune aragazurile, boscheturile etc.

Vă repet: lingvistica oficială se ocupă cu păzirea/paza reformelor ortografice, puțin cu ortoepia. A, ortoepie, auzi acolo! Păi… cacofoniile sunt strict chestiune de rostire frumoasă… Vă spun eu, cu altă ocazie, și treaba cu acordul o „rezolvăm” cu mintea mea, acum haideți să vedem lista, s-o comentăm mai degrabă. Că tot veni vorba mai sus, iată cuvântul *roată*. Are pluralul *roate* și *roți*, de data aceasta acceptate ca plurale duble. Domnule, îmi zic, ce ne imaginăm noi sub cele două forme, care este imaginea pentru fiecare, sunt ele cu totul întâmplătoare? – Și uite cum e, cum am înțeles după escogitări îndelungi: bicicleta, de pildă, are roate, cum spune și cântecul maramureșean: „Pe sub poalele mândri / Poți trece cu bicicli / Bicicli cu două roate / Căci cu patru nu se poate.” Dar trenul? Ei bine, trenul nu poate avea decât roți, adică multe, multe.

Da, dar atunci, asta ne trimite la limbile vechi, la dualul indoeuropean. Între singular și plural, greaca veche dezvoltă un număr special, cu terminații speciale, *dualul*, care denumește perechea: un om, doi oameni, mulți oameni. Latina nu are numărul dual, iar în greacă acesta este rezervat mai ales organelor pereche ale trupului omenesc, dar și altor ființe sau lucruri resimțite ca pereche. Atunci, las la o parte listele cât mai diversificate de prin manuale și tratate – ocupându-mă cât se poate de strict de pereche, și mai ales de trupul omenesc. Las iarăși la o parte Cap – capete – capi – capuri, pentru că omul nu are două capete și pentru că s-a specializat.

Țin, deocamdată, în rezervă și Ochiu – ochi – ochiuri – dar fac observația că trebuie scris ochiu la singular, ca să nu se confunde: cel puțin la Eminescu: *„Cu monoclu-n ochiu…”* sau, mai important, în zborul Luceafărului: *„Căci unde-ajunge nu-i hotar / Nici ochiu spre a cunoaște…”*, unde nu e vorba de mai mulți ochi, de ochii cerului de pildă – ci de unul singur, desigur ochiul înscris în triunghi de pe bisericile noastre. *Umăr* însă are două plurale: *umere* și *umeri*. Și omul are doi umeri sau două umere. *„Un vânăt giulgiu se-ncheie nod / Pe umerele-i goale”*, spune Eminescu. Noi zicem însă cam așa: „Pe umerii noștri stă viitorul țării”. Oricum ar fi, *umere* nu poate intra în expresii ce presupun pluralul, e rezervat acestui „dual” pe care eu îl presupun.

Din umăr pornește însă *mâna*; *mâini* la plural, dar eu știu vorba din copilărie când ne adunam mai mulți să strângem prunele ori să curățăm porumbul: *„Săracele mânuri multe!”*. Se simte nevoia de diferențiere, așadar.

Asemănător este cazul Casă – case – căși: pentru că „pe căși” înseamnă cătun de case, chiar sat, – case deduc că este formă de dual, și îmi dau seama că nicăieri, nimeni nu are o singură casă/construcție, fiecare are casa și anexa (grajd, bucătărie de vară, ce-o fi ea).

Mâna are, apoi, palme („Îți dau două palme”) și pălmi, care se folosește cu toată opoziția grămăticului. Apoi, mai sus, are cot (cineva „dă din coate”) – și aici pluralele s-au specializat: coți, coturi. Totuși ce înseamnă 3 sau 5 sau 10 coți de pânză? De ce nu trei sau cinci sau zece coate de pânză? Cred că iarăși se protejează „dualul” –

BDD-A29176 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:41:50 UTC)

foarte bine fixat semantic. S-ar putea crede că tot legată de mână este și *subțioara*, cu pluralul *subțiori, subțioare*. Cuvântul are însă alt sens, nu înseamnă *subraț*, scobitura de sub umăr, ci *mijlocul*, mijlocelul trupului, iată cum: *alla, ae* (*aripă*, *braț* în latinește) a primit mai întâi prefixul *sub-*, *sub-alla* însemnând *sub braț*, prin transformări fonetice: *suoară*. Adăugându-se încă un *sub*, s-a ajuns la *sub+sub+oară*, subsuoară, subțioară. Este o parte a trupului omenesc mai jos de subraț, adică mijloc. Asta se știa pe vremea lui Eminescu, încât poetul scria: „*Te ridicam de subțiori / De-atâtea ori, de-atâtea ori...*" și se înțelegea dansul, bărbatul ridicând femeia de mijlocel. Azi, dacă am citi la calculator, s-ar putea înțelege că el o ridică pe ea de subraț, oarecum făcându-și mâinile cârlige…

Am vorbit despre *alla*, *ae*, am zis că înseamnă aripă – și nu putem trece cu vederea că avem, și aici, un plural dublu: *aripe* (*„Porni Luceafărul. Creșteau / În cer a lui aripe"*) și *aripi.* Grămăticii ne invită să refuzăm prima formă, dar Eminescu o acceptă, cum vedem; și sensul este limpede de dual. Totuși zicem aripele unei păsări, dar aripile unui stol de păsări… Iar simțul limbii ne confirmă, de vreme ce spunem metaforic *aripi românești*, sau simplu: *aripi* la o escadrilă de avioane – în timp ce avionul, unul singur, are *aripe*.

Și, pentru că ne-am îndepărtat de părțile trupului omenesc, iată și alte substantive care sunt resimțite ca perechi: *Fragă – frage – fragi; Cireașă – cireșe – cireși*. Trebuie doar să le avem în fața ochilor: sunt fructe care cresc pereche, din *cireșe* ne facem cercei – dar cumpărăm un kil de *cireși*. Sau lucruri făcute de mâini omenești: Buzunar – buzunare – buzunări. Când zice „*Lapte acru-n călimări / Chiu și vai prin buzunări*", logofătul nostru caută un șfanț prin toate buzunările, dar când vorbim de buzunare avem imaginea clară a perechii lor.

Revenind la trupul nostru, sinonimul *mâinii* este brațul, iarăși cu plural dublu: *brațe – brațuri*.

În privința piciorului nu găsesc decât pluralul dublu *genunche – genunchi*. Spunem *pe coate și genunche* – dar în biserică lumea stă *în genunchi.* Aproposito de biserică, ce vor fi având grămăticii cu dubletul *morminte – mormânturi*? Nu e limpede că, de vreme ce *mormânturi* desemnează pluralul, *morminte* privește câte două morminte, mama și tata, de pildă, sau bunicii etc.? Încercați forma inversă: *două mormânturi*: nu vă sună anapoda? Iar noi, când mergem la cimitir, mergem la mormânturi – sau la morminte?

Mă apropii de Cap – capuri – capi – capete, și-mi dau seama că e prea bogat semantismul, dar am, iată, privitor la capul unei fete, părul: zic, evident două cozi, lăsând cozile pentru alte sensuri. Nasul nu e dublu, dar avem dubletul nare – nări. Se spune, apoi, roșu în obraji, nu în obraze sau obrazuri (acestea două fiind, de altfel, specializate, schimbându-și și genul).

Credeam că lista mea din gând conține vreo 60 de termeni, dar abia așternui pe hârtie vreo 20. N-aș opri la nivelul trunchiului, amintind Piept – pipți – piepturi (masculin, apoi neutru) – și întrerupând exemplele cu sân – sâni – sânuri.

Plurale duble se mai găsesc, desigur: Vreme – vremi – vremuri; Timp – timpi – timpuri; Nivel – nivele – niveluri, dar m-au interesat în mod special părțile pereche ale corpului omenesc și substantivele în care se poate vedea perechea.

BDD-A29176 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:41:50 UTC)

Întrebarea mea este: de ce există în limba română – când latina nu le-a avut niciodată? Culmea fiind… că sunt etimologii latinești în mare, covârșitoare parte. Are limba română capacitatea aceasta de a crea forme speciale pentru pereche, un fel de dual spontan? Nu cumva vechea limbă tracă a avut, și ea, dual – care s-a păstrat în daco-romană? Vechea germană, lituaniana, greaca veche și albaneza au cunoscut dualul. În româna actuală se poate individualiza chiar o terminație predilectă de dual a femininelor – *e*: case, coade, brațe, palme, umere, genunchi, roate, buzunare, nare, coate, frage, cireșe, aripe, inime, creiere, boabe, etc.

Râdem de „almanache", dar e un cuvânt format logic. Și apoi, dacă mintea reavănă a celui care l-a inventat a fost captivă realității dublului, adică acelei practici a almanahului de vară și a celui de iarnă, ambele scoase de către o singură revistă? Era o practică obișnuită – pe vremea când se mai tipăreau almanahuri, adică înainte de 1989.

Singura concluzie pe care o trag este aceasta: pluralele duble românești trebuie păstrate, protejate chiar, nu izgonite din limbă. Oricum, lista trebuie mărită; voi face și eu asta – dar îi rog și pe care sunt interesați să consemneze cuvintele cu plural dublu care le vin în minte…

1) Roată – roate (bicicleta, căruța au roate) – roți (trenul are roți)

2) Ochiu – ochi – ochiuri (schimbă genul)

3) Obraz – obraji – obraze (-zuri) – schimbă genul

4) Nară – nare – nări

5) Timpan – timpane – timpanuri (pt. ureche)?

6) Umăr – umere („pe umerele-i goale") – umeri

7) Sân – sâni – sânuri („sânuri albe și rătunde)

8) Cot – coate – coți – (coturi)

9) Genunchi – genunchi – genunchi

10) Mână – mâini – mânuri („săracele mânuri multe")

11) Inimă – inimi – inime („Toți cu inime ușoare"; înseamnă stomac)

12) Casă – case – căși („pe căși")

13) Subțioară – subțiori – subțioare (?)

14) Fragă – fragi – frage

15) Cireașă – cireșe – cireși

16) Bob – boabe – bobi

17) Aripă – aripe – aripi

18) Palmă – palme – pălmi

= Sapă – sape – săpi =

= Sudalmă – sudalme – sudălmi =

= Dulamă – dulame – dulămi=

19) Piept – pipți – piepturi (săni-?)

20) Spate – spete (u are plural?)

21) Creier – creiere – creieri (multe creiere; mare și mic, toți creierii)

22) Buzunar – buzunare – buzunări (lapte acru-n călimări. / Chiu și vai prin buzunări; -ări: multe, mari și mici; -re: câte două)

= Almanah – almanahe – almanahuri (-ahe: de vară și de iarnă, ale unei singure reviste; -uri: multe)

23) Lumină – lumine – lumini (izvorăsc lumine / sine)

24) Pernă – perne – per(i)ni

25) Cap – capi – capete

26) Coadă – coade – cozi

27) Vreme – vremi – vremuri

28) Timpi – timpi - timpuri

BDD-A29176 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:41:50 UTC)